

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти

**Методичні рекомендації
до складання навчальних планів вищих навчальних
закладів
II, III і IV рівнів акредитації**

Київ-2011

Рекомендовано Вченою радою ІТЗО від «
» 2011 р., протокол №

**Методичні рекомендації
до складання навчальних планів вищих навчальних
закладів
II, III і IV рівнів акредитації**

Розробники:

Панасевич Д. Б. – старший науковий співробітник відділу освіти у галузях інженерії ІТЗО, канд. техн. наук, доцент

Солоденко А. К. – завідувач сектора відділу освіти у галузях інженерії ІТЗО, магістр менеджменту освіти

Київ-2011

Зміст

Вступ.....	4
1 Загальні положення.....	4
2 Структура навчального плану.....	5
3 Змістовність навчального плану.....	10
Список посилань.....	15
Додаток А. Навчальний план.....	16

Вступ

В Спільній декларації міністрів освіти Європи [1], підписаній у Болоньї 19 червня 1999 року, наголошується про підтримку принципів, викладених у Сорбонській декларації, координацію політики з метою досягнення у найближчому часі таких цілей, які мають першочергове значення для створення європейського простору вищої освіти та поширення європейської системи вищої освіти у світі. Болонський процес, Лісабонська конвенція [2] спрямовані на просування європейських стандартів у галузі вищої освіти, співробітництва між освітніми закладами стосовно розробки навчальних планів, схем мобільності студентів та інтегрованих навчальних, дослідницьких і виховних програм.

Україна, тримаючи курс до світового освітянського простору, модернізує свою систему вищої освіти таким чином, щоб забезпечити умови для такого переходу. Перш за все – це удосконалення нормативно-правової бази вищої освіти, зокрема навчального плану вищого навчального закладу.

1 Загальні положення

1.1 Навчальний план згідно з наказом Міністерства освіти України “Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” [3] та Законом України “Про вищу освіту” (стаття 14, пп.2 і 5) [4] – це нормативний документ (стандарт) вищого навчального закладу (ВНЗ).

1.2 Відповідальність за якість складання навчального плану, його відповідність стандартам вищої освіти покладається на керівника вищого навчального закладу (стаття 14 Закону України “Про вищу освіту” [4]).

1.3 Навчальний план затверджується керівником ВНЗ і засвідчується печаткою закладу.

1.4 Навчальний план складається за змістом і на підставі освітньо-професійної програми (ОПП) та структурно-логічної схеми підготовки фахівців і визначає:

- ❖ графік навчального процесу;
- ❖ план навчального процесу;
- ❖ зведений бюджет часу;
- ❖ перелік та обсяг нормативних і вибіркових навчальних дисциплін;
- ❖ послідовність їх вивчення;
- ❖ конкретні форми проведення занять та їх обсяг;
- ❖ форми проведення підсумкового контролю;
- ❖ обсяг часу, передбачений на самостійну роботу студентів.

1.5 Навчальний план складається за структурою, єдиною для всіх ВНЗ II, III і IV рівнів акредитації, що додається (додаток А).

1.6 Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план, який затверджується деканом факультету.

1.7 Методична допомога щодо складання навчального плану ВНЗ надається Відділенням змісту вищої освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

1.8 Погодження навчального плану ВНЗ будь-якими структурами (міністерством, Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти, Науково-методичними комісіями Науково-методичної Ради) Законом України „Про вищу освіту” [4] не передбачено і скасовано наказом МОН [16].

2 Структура навчального плану

2.1 Основними структурними елементами навчального плану є:

- загальні реквізити;
- графік навчального процесу;
- план навчального процесу.

2.2 Навчальний план починається з заповнення його *загальних реквізитів*, до яких належать:

- гриф керівника ВНЗ “ЗАТВЕРДЖУЮ”, що розташовується на верхньому лівому куті плану – сектор I (підпис, ініціали і прізвище, дата, печатка закладу), наприклад:

I ЗАТВЕРДЖУЮ Ректор (підпис) (ініціали, прізвище) (дата) (печатка)	II	III
--	-----------	------------

- визначення назв міністерства і вищого навчального закладу, освітньо-кваліфікаційного рівня (рівнів), галузі знань, напрямку підготовки, спеціальності та спеціалізації (при наявності), а також форми навчання (денна, заочна та ін.) – сектор II, що розташовується праворуч попереднього грифу, наприклад:

I	II (назва центрального органу виконавчої влади, власник) (повна назва вищого навчального закладу)	III
Навчальний план		
Підготовки _____ з галузі знань _____		
(назва освітньо-кваліфікаційного рівня) (шифр і назва галузі знань)		

за напрямом _____	(шифр і назва напрямку)
Спеціальності _____	(шифр і назва спеціальності)
Спеціалізації _____	(шифр і назва спеціалізації)
Форма навчання _____	(денна, заочна, вечірня, дистанційна, екстернатна)

• визначення освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалавр, спеціаліст, магістр), термінів їх навчання, на базі якої ОПП провадиться підготовка фахівців, а також кваліфікації – сектор III (верхній правий кут), наприклад:

а) для бакалавра

I	II	III
		Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр
		Термін навчання _____
		Кваліфікація _____

б) для спеціаліста

I	II	III
		Освітньо-кваліфікаційний рівень – спеціаліст
		Термін навчання на базі ОПП підготовки бакалавра _____
		Кваліфікація _____

в) для магістра

I	II	III
		Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр
		Термін навчання на базі ОПП підготовки бакалавра (спеціаліста) _____
		Кваліфікація _____

Навчальний план може складатися за такими схемами підготовки фахівців:

- *бакалавр;*
- *спеціаліст;*
- *магістр;*
- *бакалавр-спеціаліст;*
- *бакалавр-магістр;*
- *бакалавр-спеціаліст-магістр.*

В залежності від цього заповнюються відповідні рядки у секторі III загальних реквізитів навчального плану. Термін навчання та кваліфікація для освітньо-кваліфікаційних рівнів *бакалавр*, *спеціаліст*, *магістр* визначаються відповідними освітньо-професійними програмами.

2.3 У *графіку навчального процесу* обов'язково визначаються роки (курси) навчання за відповідною освітньо-професійною програмою, на кожний з яких передбачається обсяг теоретичного навчання, види та термін практик, екзаменаційних сесій, канікул, державної атестації. Вводяться відповідні позначки для названих складових. Наводиться таблиця зведеного бюджету часу (в тижнях), яка в залежності від схеми підготовки фахівців може мати декілька варіантів.

Якщо навчальний план передбачає тільки підготовку бакалаврів, то зведений бюджет часу розраховується, як показано у табл. 1 (наведені в таблицях числа є умовними і повинні розглядатися лише як приклади).

Таблиця 1– Зведений бюджет часу (в тижнях) при підготовці бакалаврів (4 роки)

Курс	Теоретичне навчання	Екзамени	Практика	Випускна роб./Дипл. проєктів.	Державна атестація	Канікули	Всього
1	35	6	3			8	52
2	35	6	2			9	52
3	35	5	4			8	52
4	30	5	3	4	2	2	46
Разом	135	22	12	4	2	27	202

Якщо навчальний план передбачає підготовку фахівців за схемами *бакалавр-спеціаліст* чи *бакалавр-магістр* (табл. 2), у графу “Курс” доцільно включати рядок “4Б/4С” або “4Б/4М” для контингенту студентів, які закінчують навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем *бакалавр* (4Б), та для тих з них, що продовжують після цього навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем *спеціаліст* (4С) або *магістр* (4М). Зведений бюджет часу на 4-му курсі дорівнюватиме тоді відповідно 46 і 52 тижням, у тому числі 2 і 8 тижнів канікул.

Таблиця 2 – Зведений бюджет часу (в тижнях) при підготовці бакалаврів (4 роки) і спеціалістів або магістрів (1 рік)

Курс	Теоретичне навчання	Екзамени	Практика	Випускна роб./Дипл. проєктів.	Державна атестація	Канікули	Всього
1	35	6	2			9	52
2	35	6	3			8	52
3	35	6	3			8	52
4Б/4С	30	5	3	4	2	2/8	46/52
5	18	3	5	15	2	2	45
Разом	135/157	23/26	11/16	4/15	2/2	27/35	202/253

Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) [5, 6] на підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня *спеціаліст* або *магістр* відводиться, як правило, один рік, але в деяких випадках за дозволом Міністерства освіти і науки України цей термін може бути збільшений до півтора року. У зв'язку з цим нижче наведено ще один варіант зведеного бюджету часу (табл. 3).

Таблиця 3 – Зведений бюджет часу (в тижнях) при підготовці бакалаврів (4 роки) і спеціалістів або магістрів (1,5 року)

Курс	Теоретичне навчання	Екзамени	Практика	Випускна роб./Дипл. проєкт	Державна атестація	Канікули	Всього
1	35	6	3			8	52
2	35	6	2			9	52
3	35	6	3			8	52
4Б/4С	30	5	3	4	2	2/8	46/52
5	34	6	3			9	52
6			5	15	2		22
Разом	135/173	23/29	11/19	4/15	2/2	27/42	202/282

При складанні навчального плану підготовки окремо для спеціалістів або магістрів в табл. 2 і табл. 3 заповнюється рядок для 5-го курсу (1 рік навчання) чи для 5-го та 6-го курсів (1,5 року навчання).

Кількість тижнів у семестрах самостійно визначається ВНЗ виходячи із умови виконання вимог освітньо-професійної програми (не менше мінімальної кількості годин, передбачених на теоретичне навчання).

Сумарна тривалість канікул протягом навчального курсу, крім останнього, повинна становити не менше 8 тижнів.

При будь-якій схемі підготовки фахівців передбачається як теоретичне навчання, так і різні види практичної (для магістрів науково-практичної) підготовки.

Для різних схем підготовки фахівців (табл. 1, 2, 3), як приклад, показано різну кількість тижнів, відведених на практики. Нижче (табл. 4) наводяться можливі назви практик та їх розподіл по семестрах (цифри умовні).

Таблиця 4 – Види практичної підготовки бакалавра

Види практики	Семестр	Тижні
Навчальна:		
- ознайомлювальна		
- комп'ютерна		
- тощо		
Виробнича:		

- технологічна - експлуатаційна - конструкторська - педагогічна - лікувальна - переддипломна - науково-дослідна - тощо		
Разом		

У графіку навчального процесу визначаються (відповідно до ОПП) форми державної атестації студентів: державний екзамен (тестування), випускна робота для бакалавра, дипломний проект (робота) для спеціаліста, магістерська робота (окремими ОПП передбачається поєднання державного екзамену з виконанням проектів, робіт). Дотримання визначених стандартами вищої освіти форм державної атестації є обов'язковим.

2.4 **План навчального процесу** обов'язково повинен включати відомості про:

- ✓ нормативну частину відповідно до освітньо-професійної програми;
- ✓ вибірккову частину програми (цикли дисциплін самостійного вибору ВНЗ та вільного вибору студента);
- ✓ шифри та назви навчальних дисциплін відповідно до ОПП;
- ✓ семестровий контроль (екзамени, заліки);
- ✓ курсове проектування;
- ✓ розподіл загального обсягу годин на аудиторні (лекції, лабораторні, практичні) та самостійну роботу студентів;
- ✓ кількість кредитів ECTS;
- ✓ кількість аудиторних годин по курсах і семестрах;
- ✓ кількість тижнів у кожному семестрі;
- ✓ загальну кількість годин тижневого навантаження;
- ✓ кількість екзаменів;
- ✓ кількість заліків;
- ✓ кількість курсових проектів (робіт).

Згідно з наказом МОН України № 774 від 30.12.2005 р. „Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу” та Рекомендаціями щодо впровадження кредитно модульної системи у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації [7] навчальні плани останніх розробляються з врахуванням рекомендацій Європейської системи перерахування кредитів ECTS.

Наказом МОН України № 812 від 20.10.2004 р. „Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу” [8]) встановлюється, що:

- ціна кредиту ECTS складає 36 академічних годин. Нормативна кількість залікових одиниць на один навчальний рік – 60 кредитів ECTS;
- кількість кредитів ECTS на навчальну дисципліну визначається діленням загального обсягу годин з навчальної дисципліни на ціну кредиту (з округленням до 0,5 кредиту). Загальний обсяг годин з навчальної дисципліни повинен включати час на проведення лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, практик, самостійної та індивідуальної роботи і контрольних заходів;
- у навчальних і робочих планах вводиться додаткова графа „Кредити ECTS”.

3 Змістовність навчального плану

При складанні плану навчального процесу кількість екзаменів в екзаменаційну сесію, заліків, а також інтервал між екзаменами визначається ВНЗ. Протягом семестру ВНЗ можуть запроваджувати кредитно-модульну систему контролю якості підготовки студентів.

Навчальні дисципліни гуманітарно-економічного та природничо-наукового (фундаментального) циклів ОПП підготовки бакалавра доцільно планувати протягом перших двох років навчання.

Курсове проектування визначається відповідною програмою навчальної дисципліни. В плані навчального процесу вказується, в якому семестрі виконується проект.

Навчальний час, передбачений на самостійну роботу студента, повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни [3].

Навчальний день студента становить не більше 9 академічних годин, а навчальний тиждень – не більше 54 академічних годин, аудиторне навантаження студента рекомендується планувати не більше 30 годин на тиждень. Водночас рекомендується планувати у **робочому навчальному плані** проведення самостійної роботи студентів під керівництвом викладачів. Зазначений вид роботи зараховується до навчального навантаження викладача обсягом не більше 6 годин на тиждень [9].

Складання навчального плану перепідготовки фахівців для отримання другої вищої освіти здійснюється на базі відповідної освітньо-професійної програми підготовки спеціалістів і магістрів з урахуванням особливостей післядипломної освіти. Структура навчального плану не має принципових відмін від запропонованої.

Структура навчального плану містить у собі цикли дисциплін відповідно до Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) [5, 6].

Наказом МОН № 642 від 09.07.2009р. [15] встановлено перелік нормативних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки для

бакалаврів (спеціалістів медичного та ветеринарно-медичного спрямувань) усіх напрямів (спеціальностей) та їх обсяги.

При організації занять з *фізичного виховання* у вищих навчальних закладах незалежно від форми власності і підпорядкування необхідно керуватись Положенням про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах, затвердженим наказом МОН від 11.01.06 р. № 4 (зареєстрований Мін'юстом України 10.03.06 р. № 249/12123) [10], а також інструктивним листом міністерства від 31.08.09 р. № 1/9-582 «Про організацію занять з дисципліни «Фізичне виховання» у ВНЗ України» [13].

Керівник навчального закладу повинен забезпечити включення в навчальні плани з усіх напрямів (спеціальностей) обов'язкових навчальних занять з фізичного виховання протягом усього періоду навчання, за винятком останнього випускного семестру, в обсязі 4 навчальних годин на тиждень.

Цих вимог можна дотриматись, передбачивши 2 год. на тиждень протягом усього періоду навчання, за винятком останнього семестру, а інші 2 год. – на заняття у секціях з різних видів спорту, групах здоров'я тощо [12]. В навчальному плані це відображається так, як показано у табл. 5.

Таблиця 5 - Розподіл навчального часу з фізичного виховання

2		6		12	13	14	15	16	17	18	19
Фізичне виховання		243		2/2*	2/2*	2/2*	2/2*	2/2*	2/2*	2/2*	

Примітка: * 2 години, вказані у знаменнику, відводяться на заняття у секціях з різних видів спорту, групах здоров'я тощо.

Підсумковий контроль з фізичного виховання проводиться у формах заліку або диференційованого заліку в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і в терміни, установлені навчальним планом.

Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах [3] передбачається проведення *індивідуальних занять* зі студентами та виконання *індивідуальних завдань*, які їм видаються.

Індивідуальні заняття є формою організації навчального процесу у ВНЗ, метою яких є створення умов для реалізації творчих можливостей студентів, що виявили особливі здібності до науково-дослідної роботи.

Індивідуальні заняття проводяться з *окремими студентами*, як правило, у *позаурочний час* і за окремим графіком, затвердженим деканом факультету, і можуть охоплювати частину або повний обсяг занять з однієї або декількох навчальних дисциплін. Індивідуальні заняття здійснюються за індивідуальним навчальним планом студента, який передбачає види індивідуальних занять, їх обсяг, форми та методи проведення, форми та методи поточного та підсумкового

контролю і, в свою чергу, *складається на підставі **робочого навчального плану** вищого навчального закладу*. Тобто індивідуальний навчальний план студента складається на кожний навчальний рік. Обсяг часу, передбачений на індивідуальні заняття студентів, є додатковим до загального обсягу на весь період навчання.

Індивідуальні завдання з окремих дисциплін (реферати, розрахункові, графічні, курсові та дипломні проекти (роботи) тощо) є однією з форм організації навчального процесу. Як правило, вони виконуються *окремо кожним студентом* самостійно під керівництвом викладачів. У випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів, у тому числі студенти інших факультетів.

В графах 12...23 плану навчального процесу вказується кількість тижнів згідно з графіком навчального процесу за традиційною двосеместровою схемою. Вищий навчальний заклад самостійно визначає кількість тижнів у семестрі. У формі навчального плану, що додається, числа в цих графах наведені як приклад для заповнення (18-17,..., 18-20). В цих же графах вказується кількість аудиторних годин на тиждень з конкретної дисципліни. Загальний обсяг будь-якої навчальної дисципліни планується в годинах і кредитах.

Згідно з Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні [5, 6] **нормативна частина** ОПП визначається для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів таким чином:

- ❖ *освітньо-професійна програма підготовки **бакалавра*** включає:
 - цикл загальних гуманітарних та соціально-економічних дисциплін;
 - цикл загальних фундаментальних дисциплін;
 - цикл спеціальних дисциплін
 - різні види практичної підготовки.
- ❖ *освітньо-професійна програма підготовки **спеціаліста*** включає:
 - спеціальні дисципліни, у тому числі соціально-економічні;
 - різні види практичної підготовки.
- ❖ *освітньо-професійна програма підготовки **магістра*** включає поглиблену підготовку:
 - фундаментальну;
 - гуманітарну;
 - соціально-економічну;
 - психолого-педагогічну;
 - спеціальну;
 - науково-практичну.

За логікою самої назви освітньо-професійні програми підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра складаються з двох частин:

освітніх частин програм, які забезпечують отримання фахівцями відповідних освітніх рівнів *базова вища освіта* або *повна вища освіта*;

професійних частин програм, які разом з освітніми частинами програм забезпечують отримання фахівцями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавр, спеціаліст або магістр.

Для бакалавра:

освітня частина програми передбачає навчальні нормативні гуманітарні, соціально-економічні та природничо-наукові (фундаментальні) дисципліни і забезпечує отримання відповідного освітнього рівня базова вища освіта за відповідним напрямом;

професійна частина програми передбачає нормативну частину (спеціальні дисципліни – загально-професійні та професійно-орієнтовані) та практичну підготовку і разом з освітньою частиною програми забезпечує отримання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр з відповідного напрямку.

Складовою освітньо-професійної програми є також вибіркова частина (дисципліни самостійного вибору ВНЗ та вибору студента).

Для спеціаліста:

освітня частина програми передбачає нормативні професійно орієнтовані соціально-економічні дисципліни і забезпечує отримання освітнього рівня повна вища освіта за відповідною спеціальністю;

професійна частина програми передбачає нормативну частину (спеціальні дисципліни та практичну підготовку), що разом з освітньою частиною програми забезпечує отримання освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст за відповідною спеціальністю.

Складовою освітньо-професійної програми є також вибіркова частина.

Для магістра:

освітня частина програми передбачає нормативні професійно орієнтовані природничо-наукові (фундаментальні), гуманітарні, соціально-економічні та психолого-педагогічні дисципліни і забезпечує отримання освітнього рівня повна вища освіта за відповідною спеціальністю;

професійна частина програми передбачає нормативну частину (спеціальні дисципліни та науково-практичну підготовку), що разом з освітньою частиною програми забезпечує отримання освітньо-кваліфікаційного рівня магістр за відповідною спеціальністю.

Складовою освітньо-професійної програми є також вибіркова частина.

Дотримання назв нормативних навчальних дисциплін та їх обсягів є обов'язковим для навчального закладу. Збільшення часу на нормативні навчальні дисципліни дозволяється і може відбуватися лише за рахунок годин, відведених на цикл дисциплін самостійного вибору ВНЗ. Зменшувати мінімальний обсяг нормативних дисциплін, вилучати їх із ОПП, а також вводити нові нормативні дисципліни, не передбачені ОПП, забороняється. На останній семестр навчання планується, як правило, значна за обсягом практична та науково-практична

робота (педагогічна, переддипломна, науково-дослідна практики), яка завершується державною атестацією у вигляді державних екзаменів (тестування), захисту випускної роботи бакалавра, дипломного проекту спеціаліста або випускної магістерської роботи. Зменшення часу на практичну та науково-практичну підготовку випускників введенням додаткових тижнів теоретичного навчання в останньому семестрі не рекомендується.

Вибіркові навчальні дисципліни встановлюються вищим навчальним закладом, складаються з циклів самостійного вибору ВНЗ та вільного вибору студента і вводяться для задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб особи, ефективного використання можливостей і традицій конкретного навчального закладу, регіональних потреб тощо. До цього циклу можуть бути віднесені гуманітарні, соціально-економічні, природничо-наукові (фундаментальні), загально-професійні, професійно-орієнтовані та спеціальні дисципліни. Для реалізації дійсно вільного вибору студенту вищим навчальним закладом може бути запропоновано декілька блоків дисциплін цього циклу, кожний обсягом по 756 годин, або їх перелік у кількості, достатній для вільного вибору з них саме цих 756 годин. В межах цього обсягу студент може одержати також військову підготовку за відповідною програмою, що передбачає теоретичне навчання та військові табірні збори (останні – за рахунок канікулярного часу) і відповідає вимогам чинного законодавства та нормативних документів, на підставі яких може бути присвоєно звання офіцера запасу (675 год.).

Організація навчальної роботи за заочною (дистанційною) формою навчання здійснюється вищим навчальним закладом відповідно до стандартів вищої освіти і Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах [3] з урахуванням передбачених чинним законодавством пільг для осіб, які поєднують роботу з навчанням.

Структура і зміст навчального плану для заочної (дистанційної) форми навчання має відповідати навчальному плану для денної форми навчання. При розподілі навчального часу слід виходити з того, що основною формою навчальної роботи при підготовці фахівця є самостійна робота.

Методичні рекомендації щодо побудови структури навчального плану ВНЗ, змістовного наповнення кожного з його елементів можуть бути корисними також при формуванні ліцензійних і акредитаційних справ.

Список посилань

1 Спільна декларація міністрів освіти Європи. Болонья, 19 червня 1999 року.

2 Конвенція «Про визнання кваліфікацій вищої освіти в європейському регіоні» (Лісабон, 1997 р.).

3 Наказ Міністерства освіти України від 02 червня 1993 року № 161 «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах».

4 Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. № 2984- III.

5 Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 року № 65 «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)».

6 Наказ Міністерства освіти України від 04.03.1998 р. № 86 «Про введення в дію “Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)” та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою».

7 Наказ МОН України № 774 від 30.12.2005 р. «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» та Рекомендації щодо впровадження кредитно модульної системи у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації.

8 Наказ МОН України № 812 від 20.10.2004 р. «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу».

9 Лист Міністерства освіти і науки України «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах у 2002/2003 навчальному році» від 17.06.02 р. №1/9-304.

10 Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах (затверджено наказом МОН від 11.01.06 р. № 4 і зареєстровано Мін'юстом України 10.03.06 р. № 249/12123).

11 Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», затверджена Указом Президента України від 01.09.98 р. № 963/96.

12 Наказ Міністерства освіти України від 31.07.1998 р. № 285 «Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою».

13 Інструктивний лист МОН від 31.08.09 р. № 1/9-582 «Про організацію занять з дисципліни «Фізичне виховання» у ВНЗ України».

14 Наказ Міністерства освіти України від 09.07.2009 р. № 642 «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента».

15 Наказ Міністерства освіти України від 05.12.2008 р. № 1107 «Про проведення експертизи навчальних планів вищих навчальних закладів».